

N:o 32.

Ank. till Riksd. kansli den 27 mars 1900, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om införande af statskontroll öfver de till fideikommissegendomar hörande skogar.

Till förberedande behandling har lagutskottet fått emottaga en af herr *E. A. Lindblad* inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 78, af följande lydelse:

»Frågan om fideikommissens fullständiga afskaffande har vid Riksdagen varit föremål för talrika framställningar, men ständigt fallit. Att frågan emellertid »fallit framåt», torde man bland annat kunna sluta deraf, att vid 1898 års riksdag lagutskottets tillstyrkande förslag inom Första Kammaren blef föremål för votering, som visade 45 röster för bifall och 72 för afslag. En reservation, framställd af utskottets ordförande jemte en annan ledamot af Första Kammaren, och som åsyftade fideikommissens upphäfvande under en modifierad form, tillvann sig 49 röster (mot 67). Man torde dock deraf ingalunda vara berättigad att tro, det frågan snarligen kommer att vinna sin lösning, oaktadt Andra Kammaren så ofta gifvit sin mening till känna om denna otidsenliga institution.

Ställer man sig på den ståndpunkten, att man framför allt vill hafva fideikommiss-stiftelserna fullständigt bort, så skulle det ju kunna sättas i fråga, att man noga bör akta sig för att föreslå någon som helst förbättring, som skulle borttaga något af de berättigade anledningarne till allmänhetens klander af sjelfva institutionen. Men då det

i verkligheten gäller en så pass betydande del af den svenska jorden — fideikommissen i fast egendom på landet voro år 1890 taxerade för inalles 104,427,107 kronor och utgjorde sålunda omkring $\frac{1}{20}$ af all enskild sådan fastighet i hela riket — så torde det vara i sin ordning, att statsmagterna göra hvad göras kan, för att ej undantagsbestämmelserna från gällande lag skola medföra alltför skadliga verkningar, vare sig man nu spårar dessa i ett förfördeladt rättsmedvetande eller i kännedomen om ett från nationalekonomisk synpunkt långt ifrån riktigt tillvaratagande af naturliga resurser. Och då det gäller testamentariska dispositioner, torde det äfven kunna fordras, att staten, som omhändertagit dessa med lagligt skydd, sörjer för att testators bestämmelser ej förryckas eller fullständigt eluderas.

Riksdagen har anhållit om åtgärder för kontroll öfver vården och förvaltningen af fromma stiftelser, och att testators önsknings- beträffande dessa donationer efterföljas. Konseqvent vore det äfven statens pligt att tillse, huruvida enskilda dispositioner, som i sjelfva verket afse blott nyttjanderätten till fastighet och som ej nås af den allmänna lagens bestämmelser, också förvaltas på sätt testator tänkt sig, och ej behandlas så, att blifvande testamentstagare — hvilkas rätt ingen, om ej staten, bevakar — få stå der med ett naket fideikommissbref, sedan fullständig förintelse börjar hota den fideikommitterade egendomen. Enligt 1810 års förordning eger Kongl. Maj:t att efter högsta domstolens hörande medgifva bortbytande eller intecknande af fideikommiss. I det senare fallet uppgifver fideikommissarien hvilka förbättringar han tänkt verkställa vid egendomen, men staten, som medgifvit detta *af testator förbjudna tillvägagångssätt*, kontrollerar ej på något vis, att förbättringarna bli verkställda.

Fideikommissen stiftades ofta nog »till familjens heder och kon-servation». Huru uppfylles denna afsigt? I dessa tider, då skogen har blifvit ett värdefullt och lätt realiserbart kapital, anser mången fidei-kommissarie det vara »hederligt» att sälja bort all skogen och att efter-lemna åt den närmast kommande innehafvaren icke ens utsigterna till skogsåterväxt, jag menar fröträäd. Lika gerna kunde ju husen säljas bort från egendomen, det återstår för det 20:de seklet att införa den principen såsom »hederlig», vårt århundrade har blott hunnit så långt, att man låtit byggnaderna hederligt *förfalla*. Frågan gäller visserligen blott enskilda personer, men den gäller sådana, som ej kunna bevaka *sin rätt*. Kan staten lemna dessa så godt som rättslösa och icke upp-ställa någon som helst garanti, att testators åt efterverlden öfver-

lemnade dispositioner iakttagas? Det blir ju att fullständigt införa eganderätt på ett område, der blott nyttjanderätt varit afsedd.

Jag har gjort mig till målsman för dessa spörsmål *derför*, att den allmänna rättskänslan blifvit berörd af senare tiders erfarenheter. Man har hittills haft sorgliga exempel på sköfling af fideikommiss-egendomar under fardagsår, då fideikommiss öfvergått från en släktgren till en annan, och man har hört yngre syskon begära dryga lösepenningar, för att de ej skulle låta afverka skog under fardagsåret. Men utvecklingens gång går framåt. Jag har mig bekant ett fideikommiss, $\frac{1}{4}$ mil från statsbanestation, som fortfarande står taxerad till ej fullt 120,000 kronor. För tjugu år sedan betalades 7,000 kronor i arrende *derför*, och arrendatorn skötte sig väl. Då han lemnade, bjöds ännu 6,000 kronor i arrende. Nu har jorden i många år vanskötts af fideikommissarien, byggnaderna äro förfallna, och en arrendator skulle näppeligen vilja öfvertaga godset, ja, sedan nu äfven skogen blifvit totalt ramponerad, torde det nätt och jemt finna köpare, om det ock kunde salubjudas. Enda rigtige åtgärden med en sådan egendom skulle efter min tanke vara, att fideikommisset utbyttes och sönderdelades eller styckades enligt egna-hems-idén, *derhän* har sköfling nu öfvergått densamma. Och detta i Södermanland, med naturligt fruktbar jord invid statsbanan, 2 timmars resa från Stockholm, långt innan dagsverksprisen voro uppdrifna till någon ovanlig höjd. — Och hvad skall man säga om en fideikommissarie, som gör upp ett mångårigt skogsafverkningskontrakt, och *der* hans son, för att undvika skogens rasing, erbjuder sig att öfvertaga och betala kontraktet, men förvägras? Många andra exempel skulle kunna anföras.

Om en skogslag någonstädes bör göras gällande, så skulle det väl vara gent emot en fideikommissarie, som absolut icke har eganderätt till skogen, utan endast nyttjanderätt, sålunda eger blott den årliga medelafkastningen. Skall fideikommissinstitutionen fortlefva, kan enligt min uppfattning staten ej här stå såsom en stum åskådare. Härom året föreslogs tillsyn öfver sågverksbolagens sätt att sköta sitt åkerbruk uppe i Norrland och Dalarne, emedan detta mångenstädes enligt sakens natur gått tillbaka, ja, råkat i lägervall. Man kunde gent emot det förslaget anföras, att sågverksbolagen voro egare af sin jord, de hade betalt densamma lika fullt som hvarje enskild jordegare; skulle den ene tåla inspektion, så skulle den andre. Men i fråga om fideikommissen gäller det *icke* egare, utan nyttjanderättsinnehafvare, och i fideikommissets idé ligger, att det skall lemnas till en följande fideikommissarie lika eller bättre, ingalunda sämre eller förstördt. Staten

står enligt mitt förmenande ej till svars med att upprätthålla slika institutioner utan spår af kontroll, huru bestämmelserna fyllas.

De ecklesiastika bostälLENas skogar stå under jägeristaten, men äro ej kronojord. Äfven de så kallade rekognitionsskogarne skötas numera af statens tjenstemän, utan att staten torde kunna beräkna någon afkastning derifrån. Skulle det ej vara skäl, att fideikommissens skogar blefve föremål för liknande behandling och kontroll? Släkten torde väl knappast göra några invändningar häremot, och fideikommissarien borde äfven inse det rättmätiga i en sådan anordning. Är det ett ingrepp i nyttjanderätten, detta? Ja väl, men det torde öfverensstämma med testators afsigter att skapa en ständig tillgång för släkten och som »ingrepp» ej vara svårare än de för Norrbotten, Vesterbotten och Gotland gällande skogslagarne, hvilka reglera sjelfva den enskilda *eganderätten*.

Skulle statsmagterna en gång kunna ena sig om fideikommissens fullständiga afskaffande, så torde under institutionens sista skede en sådan lagstiftning komma att visa sig allra mest nödvändig. — Vill man gå till utlandet för att finna föredömen, så erbjuder Ungerns skogslagstiftning, af så pass färsk datum som år 1879, just prof på sådan lagstiftning: fideikommissens lika väl som stiftelsers skogar och allmänningar stå der under samma behandling som statsskogarne.

Med stöd af det anförda, och då det torde vara hög tid att något åtgöres, har jag äran föreslå,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, hvilka åtgärder från statens sida kunna och böra vidtagas för ernående af fullt betryggande skötsel af fideikommissens skogar samt i samband med framläggande af lag angående enskild skogsvård framställa förslag om fideikommisskogars ställande under statens kontroll.»

Utskottet vill visserligen ej bestrida, att, såsom motionären påstått, vården af de till fideikommissegendomar hörande skogar i åtskilliga fall är mindre tillfredsställande och att det för ty väl kan vara af behovet påkalladt, att lagstiftningsåtgärder vidtagas till förekommande af de med nuvarande förvaltningsfrihet förenade missförhållanden.

Att för åstadkommande af kontroll öfver förvaltningen af fidei-

Bih. till Riksd. Prot. 1900. 7 Saml. 23 Häft.

kommisskogarne göra särskild framställning till Kongl. Maj:t, kan utskottet emellertid för närvarande ej tillstyrka.

Såsom bekant, uppdrog Kongl. Maj:t den 16 oktober 1896, med anledning af en Riksdagens skrivelse i ämnet, åt en komité att utreda, hvilka åtgärder lämpligen kunde vidtagas för vinnande af en tillfredsställande vård af de enskilda skogarne, och att uppgöra de förslag, hvartill denna utredning med hänsyn till de inom olika landsdelar rådande förhållanden gäfvé anledning. Denna komité har den 9 september 1899 afgifvit underdånigt betänkande och dervid framlagt bland annat förslag till lag angående vården af enskildes skogar samt förslag till åtskilliga andra författningar, afsedda att befrämja den enskilda skogshushållningen.

Komiténs betänkande och förslag äro, efter hvad utskottet inhemtat, för närvarande utställda till yttrande af vederbörande myndigheter.

Det torde vid sådant förhållande vara lämpligt, att med frågan om kontroll å fideikommisskogarne får anstå, till dess sig visat, huruvida i anledning af förevarande komitéförslag några bestämmelser, afseende förbättrad vård af enskildes skogar, i allmänhet komma till stånd, samt i hvad mån dessa bestämmelser blifva tillräckliga för att råda bot äfven på de af motionären påpekade missförhållandena i fråga om skötseln af fideikommissegendomarnes skogar.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att herr Lindblads ifrågavarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 27 mars 1900.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation

af herr *Nilsson* mot vissa delar af motiveringen.

Herrar *Husberg* och *Zetterstrand* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i ärendets behandling inom utskottet.